

Unitarius egyházi törvények a papválasztásról.

(Folytatás.)

II.

A rendelés korszaka.

(1778—1840.)

Koncz Boldizsártól — Székely Miklósig.

E korszakra vonatkozó jogszabályok és történelmi vonatkozások ismertetése előtt vissza kell mutassak, föl kell hívjam a figyelmet arra, hogy a papválasztás több évszázadon át fejlődött intézményének vázlatos ismertetése mellett rövid tanulmányom keretében a részletkérdésekkel behatóbban nem foglalkozhattam.

Az utánam következőkre vár az a feladat, hogy az egyes korszakokon belől kétségtelenül mutatkozott színárnyalódások okát és egymásutánját földerítsék és szabatosabb megvilágításba helyezték. A jelen korszak ismertetése rendén is bő alkalmunk lesz megfigyelni, hogy még egy kisebb körre terjedő szervezet kebelében is, a minő az unitarius egyház, a rendszerváltozások *parancsszóra* sem mennek végbe máról holnapra.

Mennyivel nehezebb már most időszerűleg megállapítani azt, hogy a katolikus egyház szervezetének megfelelő paprendelés (kinevezés) valójában mikor szünt meg és hogy a *marasztalás* rendszere melyik ecclesiában jelentkezett legelőször és hogyan fejlődött általános rendszerré.

Olyszerű jelenség ez, mint az éj sötétjét követő hajnalhasadás, hajnalpir átmenése a nappali világosságba. Szép, tiszta időben a fejlődést fokról-fokra észlelhetjük, de borús időben e jelenségek nem eshetnek megfigyelésünk alá.

A marasztalás rendszerének kibontakozására vonatkozó összes jelenségeket az egykoru írások nem őrizték meg szá-

munkra. Azokat ez idő szerint nagy részben az ismeretlenség leple fedi mindent kutatni szerető szemünk elől.

A *marasztalás* rendszerének a *rendelés* rendszerére való átváltozását adatszerűleg szemlélhetjük.

Egyházi levéltárunk kézirati adatából kitetszőleg 1778 első felében a gubernium útján a következő királyi leirat érkezett: ¹

„Tiszteletes Szent Consistorium! A felséges Királyi udvarnak kegyelmes ordinatioja szerint a mult esztendőnek 31-ik Januarius

¹ Ehhez a leirathoz voltak csatolva másolatlan, az alábbi jelentések.

A leirat ugyanis utal a reformatus és lutheranus püspökök által tett jelentésekre is. Ezeknek egykoru fordításban közölt szövege a következő:

I. A Reformatus Papok és Mesterek Vacantiajok iránt való kegyelmes ordinatioját a Felséges királyi Udvarnak illendő tisztelettel vettem 31 Januarius A. Currentis Sub No. 345, mely kegyelmes királyi ordinationak eleget tenni kívánunk a sepsi, kézdi, orbai és Erdővidéke Diocesisében levő Ekleziák Synodale Consistoriumában, az holott ezen Punctumok megerősíthetnek.

1-mo: Tudniillik sehult ujj Papok, ujj Mesterek addig az Ekleziákban ne acceptaltassanak a Diocesisben levő Esperestek által, míg a vacantiaiban levők a kik a belső Hivatalt még jól fojtathatták, Ekleziái vagy belső Hivatalbanu viszont fel nem vétetnek.

2-do: Keményen megparantsoltassék minden Ekleziákban, Falukban és Városokban, hogy a Papokat és Tanító Mestereket kitsin és haszontalan okokból ki ne vethessék és azok helyében magok tetszésék szerint más belső Ministereket sehonnet se vihessenek, míg a jelenlévők szolgálhatnak és tsak akkor tehessék le azokat magok hivatalokból, midőn vagy a nyavalya, vagy a vénség által magok Hivataljoknak folytatására alkalmatlanok lesznek, vagy pedig a belső Hivatalban valami czégéres és vétkes Eletet élnek.

3-o: A magok Hazájokon (szülőhelyökön) kívül belső Hivatalban levő Ministerek a magok Hazájokban (szülőhelyökre) különben haza ne származhassanak, vagy költözhessenek, hanem csak akkor, midőn a Fungens Ministereknak kipótlásokra hivattnak a magok Hazájokban. Ép ezek, a mellyeket a Felséges királyi Guberniumnak és az Gubernátor Ur Ó Excelentiájának tartozó kötelességem szerint igen alázatosan jelentek. Maradván a Méltóságos kir. Guberniumnak és az Ex. gróff Gubernii Praeses és Gubernator urnak alázatosan hűséges szolgálója Tsernátoni Péter az Erdélyi Reformata Ekleziák Püspöke.

II. A lutheranus püspök 1777. september hó 2-án a következő jelentést tette:

„A Méltóságos királyi Guberniumnak kegyelmes Porontsolattyát a Vacantiában levő Papok és Mesterek iránt sub No 3064. Die 19-na Juniy Dat. illendő respektussal vettem azon Holnapnak végén, melyre alázatosan így felelek:

1-mo: Az Nem. Erdélyi Lutheranus Ekleziákban az Halgatóknak vagy az Ekleziák(nak) hatalmok ninesen, hogy a magok lelki Tanítójokat akár-

napján méltóztatott parantsolni a Tiszteletes (főtisztelendő) Reformatus, Lutheranus és Unitarius püspököknek, avagy Superintendeseknek a belső, vagy papi hivatalban levő Minisztereknek állopotjok iránt, hogy t. i. arról magok opiniojokat vagy vélekedéseket adnák: mi módon lehetne ellent vetni, vagy ellene állani annak, hogy a vacantiában levő miniszterek ne szaporodnának és így a limitanea militia és Királyi portzióknak is quantuma maga valóságában megmaradhatna; melly királyi ordinatióknak midőn a Tisztelendő Püspök urak eleget tettek volna és magok vélekedéseket bé mutaták volna: Méltóztatott a Felsőleges Királyi Udvar a maga kegyelmes királyi decretumában ez mostan folyó 1778-ik esztendő Februariusnak 14. napján megparantsolni, hogy azok a három Punctumok, mellyek a T. Reformatus Püspöktől feladattak, Effectumba vétessenek és aminemű módot tartanak a Lutheranusok a belső Hivatalokban levő Minisztereknek azaz Papoknak, Mestereknek meg tartatásokban, megmarasztásokban, azon mód a Reformatus és Unitarius Papok és mesterek megmaradásokban is meg tartatassék. Hogy penig a Tiszteletes Szent Consistorium azon két rendbeli Püspökök punctumait összefoglalhassa és az Ordinatio szerént Effectumban vehesse Porontsoltatik és egyszersmind az is Commitaltatik, hogy az Lutheranus Püspökök Projectuma szerént ha valamely belső Hivatalban levő miniszter nem méltó volna arra, hogy a királyi portzióknak fizetését, vacantiában lévén, kerülye, az olyan vagy a Regius Perceptoroknak tudtára adassék, vagy penig ha

mikor elküldhessék, hanem midőn a nagy szükség kényszeríti, a Papi Consistorium orvosolja a Papok és az Halgatok között levő Controversiat, mellyet, ha különben nem lehet le tsendesíteni, egy Eklesiából a más Eklezsiába a Papok által tsereltetnek.

2-do: Tsak a Tanitto-Mesterek hivatala a Falusi Scholákban lévén változandó, a nemes Saxonica Natio Ao adhuc 1681. (1671?) Die 17-ma december Szebenben gyűlések lévén, ezek iránt azt végezték; hogy ha két Esztendeig a Mesterek Vácántiában léznek és az alatt magoknak Eklesiát nem kaphatnak, többé Mestereknek ne tartassanak.

Hogy azért ezen józan Okossággal megeggyegyző Cánon a maga valóságában megmaradhasson, az Emberek Vácántianak színe alatt magokat á portzio fizetése alól ki nem vonhatták, ha az Regius Perceptorok az kikre a királyi Portzionak felvetése vagjon bizva, Conscriptio alkalmatosságával arra vigyáznak vallyon? és hol laknak olyan személyek, l'k Vácantiát nem érdemelnek? Mellyet a Méltóságos királyi Guberniumnak aláztatosan jelentvén, maradok az Exellentias groff Gubernator és Praeses Urnak Es a Méltóságos királyi Guberniumnak aláztatos szolgálja: *Auner A.*

III. Az unitárius püspök által tett jelentést megtalálnom ezideig nem sikerült, de reményem van, hogy az eddigi nyomokon haladva azt is megtelelem s akkor e folyóiratban az „Egyháztörténelmi adatok“ rovatban nyilvánosságra fogom hozni.

székelyföldi léjend, a limitanea Militiára resignaltassék.¹ Mindezeket a tisztelendő Superintendens Uraknak és a Szent Consistoriumnak végben vinni parantsoltatik. Kik is ezen ő Felsége Parantsollattyát midőn tellye-itteni kívánnák, marad a Felséges királyi udvar mint kegyes anya azoknak hűséges Fautora. E. R. M. Principatus Trauniae Gub. Cibimi. Die 10 ma Martij Ao 1778.²

Ha egyháztörténetünk eme korszakára visszatekintünk,³ azt hiszem, ma se lehetne más gondolatunk, mint a mit Mikó e pár szóban fejezett ki: És ezen rendelést a Zsinatok is elfogadták.

Az unitarius egyház autonómiája a jelzett királyi leirat által nagy csorbát szenvedett; azonban a jog is csak az érvényesíteni tudó erővel párosultan biztosíték. Nekünk pedig akkor csak jogunk volt, de erőnk nem, hogy jogaink szerint, vagy autonómiánk körében jogot alkotva éljünk.

Az egyház legbensőbb ügyeiben is a világi hatalom szabta meg az irányt e korszakban s így a belső emberek választására nézve a világi hatalom *kemény parancsolata* szerint a rendelés lett behozva.⁴

Egyházi törvényhozásunk tehát az octroyalt rendelést tar-

¹ A háromszéki unitarius és reformatus papok és mesterek szabadalmát tartalmazó okleveleket lásd a K. Magvető 1906. évi 1. füz. 22. s. köv. lap.

² Jelezni kívánom, hogy a királyi leirat latin szövegű, de azt nem teljesen olvasható szövegben találtam meg. Annak egykorú magyar fordítását a toroczkói egyházközségi levéltárból Németh István toroczkói lelkész szives közreműködésével szereztem meg. Aláírva: Br. Brukkental Gub. Gróf Teleki Károly. Donath József secretarius.

³ *Bodóczy Sándor*: Maria Theresia egyházipolitikája és annak következményei az unitarius egyházban. Ker. Magv. XLIII. évf. 1., 2. füz. (1908.)

⁴ A Szentábrahámon 1778. június hó 20.-án tartott zsinat határozatai között csak ezt találjuk idevonatkozólag: „Az Ó Felségétől recentor jött, a Papok marasztalásáról s dislocatiójáról való Rescriptumnak értelmes és hathatós publicatiója committaltatik a Mtgs Fő-Curator úrtól a Tkts helybeli Inspector uraknak“.

Horváth Ferencz főgondnok pedig 1778. június 23.-iki kelettel a következő körirattal juttatta tovább a királyi leiratot:

Districtualis Diocesanus Inspector Curator Jó Uraim. Kedves Atyámfiaink révén ezen Felséges Udvarnak Kegyelmes Rescriptumára jött Guberniale Decretumát, maguk Circulussában az Egyházfiakkal kérsedelem nélkül elhordattatni s értelmesen publicáltatni és ad observantiam megmagyaráztatni ne salynállyák, sött tartsák is kötelességeknek. P. H.

totta irányadónak az e korszakban szükségessé vált törvényalkotásoknál.¹

Vonatkozó törvényeink e korszakból a következők:

1. Az 1794. évben január 20 án Kolozsvárt tartott főtanács 61. sz. határozata: A vacantiák, mikor lehet, a Tractusból töltesenek be. (Képviselő Tanács 1794. 3. p.)

2. Az 1794. évben VI./21.-én tartott korondi zsinaton pedig a felforgó panasz alapján a következő határozat hozatott:

I. 29. A kökői V. Ekklezsia ellen panaszképpen adatván fel, hogy a Generále Consistorium által a bepanaszlott Ekklezsiába rendeltetett Daki Mester Atyafis Illyés Ferencz ő kegyelmét nem akarja elvinni.

Végezetett: Hogy külső tisztség erejével is kényszerítették a bepanaszlott Ekklezsia a mindjárt irt Consistoriális rendelkezésnek eleget tenni.

a) 209. Abrudbányai Ekklezsiánkra nézve előterjesztetvén azon Canon és felső rendelkezések ellen gyakorlásba hozatott hibás szokás, mely szerént: a) Minden Esztendő kezdetén gyűlést tartván az aránt kérdést tesznek, s meg is határozzák, hogy papjokat továbbra is megmarasztják-e vagy pedig elbocsátják, melyről való határozatokat a papnak is megizcnik. b) Viszont Consistoriális határozás és Canon ellen, semmiféle gyűléseikbe papjokat meg nem hívják, ezek hibáknak orvosoltatások sürgettetik.

Végzés. A papmarasztás eltörlését illető felső rendelkezés ugyanazt tárgyazó Synodialis határozás mássaik nevezett Ekklezsiánkhoz elüldetvén, köteleztessék az említett hibás szokást elhagyni, valamint más felől maga papját minden Gyűléseibe elhívni és a belső rendbeli előlülőséget folytatni megengedni, különben tartandó gyűlései Cassaltatások terhe alatt.

b) p) Az Udvarhelykőri Partiális az Esperestet megmarasztván.

Végzés. Felső rendelkezések ellen gyakoroltatván ezen szokás megnevezett környékben, erre nézve az tovább is gyakoroltatni tiltassék meg. Egyszersmind pedig az Esperesti Esztendőkénti megmarasztás eltörléséről hozott Consistoriális határozás minden környékekben publicáltassék.

II. *Ugyanezen a zsinaton:*

40. p. Panaszképen adatván fel a T. Diocesanus Notarius atyafiai által, 1-ször: Hogy számos instantiok és néhányszor mocskos

¹ A marasztalás a legkorlátlanabb választás egy neme lévén, az unitarius egyház szabad szellemével az első századokban annyira összeforrt, hogy a főtanács a rendelkezés korszakában is (1778—) hosszú évtizedeken keresztül minduntalan kellett azzal foglalkozzék és az ellen küzdjön, mert az ekklezsiák, sőt az egyházkörök is következetesen ragaszkodtak eme jogukhoz. Sőt az abrudbányai ekklezsia a papját meg se hívta a gyűlésbe. Ezt a következő adatok támogatják.

expositiók is külddtenének fel az Alsóbb Papi Itélő Székek elkerülésével mind a T. Ekklézsiák, mind pedig ezeknek egy, vagy több különös tagjai által a Generale Consistoriumhoz, a Minister atyafiak ellen; egyszersmind pedig 2-szor: Hogy nem csak némely Ekklézsiák, hanem még különös több vagy kevesebb tagjai is némely Ekklézsiáknak igen könnyen, s tekintetet alig érdemlő okokból, sőt néhányszor tulajdon magok személyeket illető indulatból is változtatják, marasztják, nem marasztják a T. Minister atyafiakat. Továbbá 3-szor: Az is, hogy némely Mester atyafiak ugyan tulajdon papjok némely kisebb Ekklézsiákban levő T. Pap atyafiak pedig más népesebb Ekklézsiákban levő T. Pap atyafiak ellen, titkon összehívóznak a hallgatókkal, felingerlik azokat azok ellen, oly feltett czéllal, hogy azoknak helyekben Sukcedáljanak

Határozatott: az 1-sőre: Hogy a mint az ez iránt tétetett, s minden környékekkel közöltetett végzés és meghatározás is tartja, ennek utánna kiki a maga könyörgő, vagy panaszló levelét mindenkor az alsóbb Papi Itélő Székekhez utasítsa elsőbben és ha a dolog úgy kívánja, a környékbeli felsőbbség által adja fel az azután a Consistoriumoknak; nevezetesen pedig a Ministerek ellen feladandó mocskos expositiók, ha nem találhatnak igazaknak, akkor az ok nélkül vádló fél adassék által a Diocesanus Inspector Curator atyánkfiainak, Satisfactio tétel végett.

A 2-ikra: Hogy ennek utánna a néhai boldog emlékezetű Felséges Mária Theresia uralkodása alatt 1778-ik esztendőben költ Felséges Rendelés ezen tárgyra nézve szorossan megtartassék, mely szerint ennek utánna a papoknak, mestereknek választása, marasztása vagy nem marasztása a Ekklézsiáktól, vagy hallgatóktól ne függjön, hanem álljon egyedül a Generále, vagyis fő Consistoriumon, melyhez képest ennek utánna, ha valamely Ekklézsiának papra vagy mesterre leendő szükségé, valamely Ekklézsiának, vagy privátusnak is valami panasza leendő, fungens papja vagy mestere ellen, azt adja fel elsőbben a környékbeli Felsőbbségnek, s ez által successive a Consistoriumnak is igazítás végett, vagy orvoslás végett, mely mindenkor, mint eddig is, a körülményállásoknak, s feladandó okoknak, panaszoknak, ezeknek valóságoknak szorgalmas és szoros megvizsgálása s fontolása után fogja igazítani, vagy orvosolni, az előforduló differenttiát.

Az 3-ikra: Hogy az olyatén Supplátáns Minister Atyafiak, *primo*: büntőtessenek meg, hivatalok folytatásától leendő feltiltással, ugy mindazon által, hogy redimálhassák azt. *Secundo*: soha az olyatén általok, más Ministerek ellen fellázasztott Ekklézsiába ne mehessejenek, vagy ha míg ezen cselekedetek kivilágosodnék, bé mentenek volna, onnan, kitudatván a dolog, legottan amovealtassanak.

Az 1807 jul. 1.-én Ádámoson tartott zsinat oly álláspontot foglalt el a belső emberek tétele tekintetében, a mely szintén a tiszta rendelés, vagyis a központi kinevezésnek felel meg.

Eszerint: A papi hivatal betöltése alkalmatosságával mind a candidationak módja, mind pedig ennek nem a környéki espereshez, hanem a környék egyik Inspector Curatorához lett utasítása az eddigelé observáltatott usus ellen törtéteknek lenni találtatván:

Végzés: Ajánltassék a Repr. Consistoriumnak és Spuperintendentiának a papi és mesteri hivatalokbeli ürességek betöltésében a következő részrehajlások s ellenkezések eltávoztatása végett, azoknak minden Condidatio elmellőzésével az eddigelé gyakoroltatott mód és rend megtartása mellett, a környéki esperes által leendő betölttetések.¹

A jelen korszakban keletkezett egyházi törvények a „rendelés elvét“ a legfőbb hatóság útján a legjobb szándékkal igyekeztek az életbe átvinni, azonban az unitarius egyház legfelsőbb hatósága: a Generale Consistorium (főtanács) a rendelés jogát a XIX. század elején mondhatni korlátlan jogkörrel a püspökre ruházta át.

Ez a világi hatalom által megkívánt rendelés elvével nem ütközvén össze, az egyház beléletében a jogok gyakorlása a legfőbb hatalom által (Generale vel Synodale Consistorium) törvényszerűleg lett e kérdésben a püspökre ruházva.

A vonatkozó egyházi törvényt nem találtam meg, de nyilvánvaló, hogy az egyház beléletének reorganisálása körül nagyon tevékeny Kőrmöczy János alatt, püspökségének az elején kellett végbemenjen ez a változás, mert 1833-ban arra történik utalás, hogy éljen „szokásban volt törvényes auctoritásával“.

A vonatkozó eset és határozat a következő:

A Mesterek jobb móddal lehető tanítások hozatván elő, s arra azon ok hozatván fel, mint serkentő, hogy illő papsággal jutalmaztatnának meg annak idejében, ennek pedig több akadályai említvén.

Végzés: A Superintendia éljen a szokásban volt törvényes autoritásával, s midőn alkalmas Mesterek vagynak, azok közül rendeljen, mint a Canon tartja, az ürességbe jött papságokra.

A püspököt megillető rendelési jog kitünik az E. K. Tanácsnak a következő, 1834. évben kelt alábbi határozatából is:

„A Diocesisekből Consistoriumunkhoz feljött visitatioi és partialisi Acták közt olyan tárgyak fordulván elő, mint t. i. a papok

¹ Mikó L. ezt akként értelmezi s ez is a valódi értelme, hogy a rendelés esperesi uton történjék, vagyis az esperesi hivatalon keresztül s ne a körü felügyelő gondok közvetítésével, a nélkül azonban, hogy az esperesnek jogában állott volna ajánlatot tenni a kinevezendő személyére nézve.

és mesterek változásai, Ekkleziái Vakantiák és Ministerek differentái az Ekkleziákkal.

Végzés: Az ilyenén nemü tárgyak a közelebbi Synodus által a Főtisz. Superintendentiának lévén igazítás végett által adva, ugy azok mostan is oda irattassanak által, segédül nevezetvén ki Generális Notárius és Rector Professor atyánkfiai“.

Hogy melyik volt ez a „közelebbi Synodus“, azt határozottan megjelölni nem lehet. Az 1833. évi ürmösi zsinatot szokták elfogadni ilyennek, habár az kizárólag az érdemes mesterek papságra való előléptetéséről rendelkezve, hatalmazza föl a püspököt a rendelési joggal. Érdekes azonban, hogy a püspök mellé, a rendelési jogának gyakorlása tekintetében, segédek adattak. De hogy minő hatáskörrel, arról semmi adatunk nincs.

Valószínű, hogy csak informativ hatásköre volt a főjegyzőnek és igazgatónak, mert más szempontok alig vezérelhették az akkori főtanácsot a püspökre ruházott rendelési jog helyes gyakorlásának szem előtt tartása esetén. A testületben való rendelésre ott lett volna a Képviselő-Tanács.

Lényeges azonban reánk nézve az, hogy a belső emberek tétele tekintetében ebből a korból származik a püspököt megillető nagyobb befolyás és széles hatáskör.

III.

A nyilvános pályázat és választás korszaka.

(1840—1845.)

A belső emberek rendelése nem az unitarius egyház autonom jogának fokozatos kifejlődése, hanem a világi hatalom által octroyált, idegenszerű intézmény lévén, nem csodálkozhatunk, ha egyházunk eme rendszertől idegenkedett. A protestans egyházak önrendelkezési jogával és azok szabad szellemével soha sem fért össze a centralistikus eszméknek szolgáló rendszer.

Ennek tulajdonítható, hogy a XIX. század harminczas és negyvenes éveiben mind jobban és jobban erősödő szabad közszellem az egyházak belső életében is éreztette hatását.

Az egyéni szabadság postulatuma: az egyesek szabad rendelkezési jogának gyakorlása iránti vágy a protestans egyházakban jelentős szereppel bíró világi elemet arra ösztönözte, hogy jogainak gyakorlását követelje. Ez hozta fölszínre az

erdélyi unitarius egyházban is a belső emberek minél szabadabb szellemben való választásának rendszerét.

Bölonnek jutott az a dicsőség, hogy az 1840. évi augusztus hó 25.-én tartott zsinaton egyházunk a megelőző korszak rendelkezési rendszerétől a nyilvános pályázattal összekötött választás rendszerére tért át. Ez az akkori korszaknak jelegzetes jelensége.

A Superintendentia ugyanis köteles volt az esperességek útján az egész statusbeli papokat fölszólítani, hogy az üresedésbe jött papi állásokra kívánataikat tegyék meg, azaz: *ha tetszik pályázzanak.*

A sajtó akkori viszonyai mellett és mert nekünk egyházi lapunk nem volt, a jelzett pályázási rendszer a legszöleesebb és a lehetőség határain belül a legnyilvánosabb pályázat volt. De mert a külső viszonyok nem voltak erre a rendszerre kedvezők, nagyon rövid ideig volt alkalmas a kívánalmaknak megfelelni. A lehetőség határai ugyanis néha nagyon szűkek. Nekünk unitariusoknak épen szűkek. A mult tanításán tehát okuljunk a jövőbe vetett hittel. Ugyanis nekünk ma se lehet mindazt megvalósítani, a mi különben lehetséges volna, azonban bízunk kell, hogy a jövőben lehetséges lesz.

A böloni zsinaton törvénynyé emelt pályázat még lehet egyszer valóság nálunk is. Az ev. ref. egyházban meg van. Az ő viszonyuk erre már alkalmas. A mienk is az lehet egykor.

A jelen korszakra nézve jelezni kívánom, hogy az üresedésbe jött lelkészi állomásokat az erdélyi ev. ref. egyházjog szerint is (1842. évben kelt határozat) köröztetni kellett és pedig az I. II. osztályu egyházakat az egész püspökség területén, a III. oszt. egyházakat a püspök belátása szerint kisebb körben.¹

Első osztályu egyház = 1000 K fizetésen fölül; II. oszt. = 600—1000 K; III. oszt. = 600 K alóli fizetéssel.

Az unitarius egyházjog szerint a böloni zsinat határozatához képest a papválasztás ebben a korszakban a következő törvényekben nyert szabályozást:

I. Több környékek által tett petitiók és azokra tett bizottmányi Munkálat alapján:

c) A mi az Eklézsiák választási jogát illeti

¹ *Kolozsvári*: Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházjoga. Kolozsvár, 1877.

Végzés. Meghagyatik az Eklézsiáknak továbbra is azok jogok, hogy két esetben, u. m. sz. Egyházi Szolgák elhalálzásakor és mikor a Superintendentia által az Eklézsia és hire és akaratja nélkül, midőn Ministere ellen semmi panaszt elmozdítására nézt nem tett, a közjó nézetiből Ministere más meghalálozott pap helyébe más Eklézsiába rendeltetik, papot választhatnak.¹ Ezen két esetben azonban a történhető visszaélések megelőzése tekintetéből ezen mód tartassék: hogy a környéki Esperest csak hamar ilyenén esetek után megjelenvén személyesen, vagy ha az épen nem lehetne, kirendelt személyese által, azon Eklézsiában tudakozza ki az Eklézsiát, hogy a környékből kit kíván magának papul választani, vagy abban nem találván, más környékből. Mindkét esetben legottan küldjön fel körülményes tudósítást a Superintendentiához, és mig onnan rendelést nem veszen, addig a választást véghez ne vitesse. Vévén pedig a Superintendentiától a Választási rendeletet, megjelenvén az Eklézsiában, tétesse meg a választást és a szózatokat a Superintendentiához pecsét alatt küldje fel, a leendő pap kinevezetése végett. Hogy pedig a Superintendentia is e tárgyban biztos lépéseket tehessen, határoztatik, miszerint a fent érintett esetekben maga a Superintendentia Esperestség útján szólítsa fel az egész Statusbeli Ministereket, tudatván velük az ürességbe jött Eklézsiák állomását, hogy kívánataikat illető esperestségekhez, az Esperestségek pedig a Superintendentiákhoz mentől előbb tegyék meg. Mi is meg lévén, ekkor a Superintendens mindazon Egyházi Szolgák neveit a Canonok tartalma és maga böles és legezélszerűbb nézetei szerint, küldje le az Esperesthez, kiket aztán az Esperest egyetértve az Inspector Curatorral, eszerint boesásson választás alá, s a három több szózatokat nyert Személyeket küldje fel a Superintendentiához megerősítés végett.

d) Hogy azon Eklézsiáknak nehézségeik és ellen szegüléseik, melyek néha esere vagy a Ministereknek bizonyos jó nézetből egymással felesereléséből gyakorta keletkeztek, megelőztessenek:

Végzés ajáltatik a főtisz. Superintendentiának, miszerint az ilyenén áttételek mindig mindkét Eklézsiának és Patronussainak, ha volnának, meghallgatásával a legezélszerűbb módon, és atyai böles elintézésel tétessenek, nehogy a csendes Eklézsiák felháboríttassanak, vagy esendességük megbontassék. Az ellenkező esetben az ellenszegülő Eklézsia Canon szerint büntetessék.

e) A káplányokra és papi állapotra rendelendő Deákokra néztis.

Végzés Ajáltatik a Superintendentiának az eddigi Canonok lelkiismeretes magatartása. Ugy a Supplantatio esetében is, ha az

¹ E rendelkezés a megelőző korszakban hozott törvényekkel ellentétben áll, a mennyiben a rendelés korszakában az egyházközönségeket a választási jog meg nem illette, tehát azok gyakorlatában meg sem hagyhattak. A gyakorlatban azonban ugy látszik, a marasztalás illetve választás a megelőző korszakon végig húzódott a jelen korig.

megbizonyosodnék, jelensen pedig az, hogy Deákok mindig az Oskolai igazgatóság kihallgatásával rendeltessenek Eklézsiákba.

E törvények gyakorlati alkalmazása sok nehézséggel járt, mert a pályázatok az E. K. Tanácsnak sok adminisztratív jellegű dolgot adtak. Erre mutat az E. K. Tanácsnak 1844. évi IV/9.-én kelt 110. számú határozata, mely szerint:

„Tapasztaltván mikép az Egyházi szolgák rendelése és változtatása körüli, úgy egyéb püspöki tárgyakban a megkívántató előleges intézkedéseknek testületileg az E. K. Tanács általi kezelése, — minden időben ülések nem tartatván, nemesak hogy késedelmet okoz, sőt mind a jegyzőkönyv szerfelett terheltetik, mind pedig a levéltár szükségtelenül szaporittatik. Ennélfogva:

Végeztetett: hogy ezentul minden püspöki tárgyakban h. Elnök atyánkfia a megkívántató előleges intézkedéseket s kezelésből folyó levelezéseket elnökiileg tegye meg és az ilyetén tárgyakat csakis akkor terjessze E. K. Tanácsunk eleibe, midőn azok a derekas elhatározásra teljesen elkészítve vannak.“

Ezzel a határozattal a pályázatok rövid korszaka le is zárult s a következő 1845. év már új rendszert hozott, az állandó rendszerül határozott s jelenleg is némi változtatással fennálló rendszert.¹

IV.

Választással összekötött rendelés korszaka.

(1845—)

Magyarország történetében a XIX. száz negyvenes éveit a reformok, a folytonos újítások korszakát képezik. A korszak az újítások utáni vágyban testesül meg. Ez látszik előttem elfogadható indoknak arra nézve is, hogy egyházunk kebelében a papválasztásra vonatkozó törvények rövid időn belül újabb és újabb revisio alá vétettek.

S minő ellentétek! A míg a II. korszak végén a belső emberek rendelése átruházott hatalomnál fogva kizárólag a püspököt illette, addig az 1840—45-ig tartó rövid korszak alatt a legnyilvánosabb jellegű pályázat volt kihirdetendő.

¹ *Űtő Béla*: „Unitarius Egyház“ I. évf. 9. számban indítványozza: hogy egyházközségeinkben a megüresedett papi, énekvezéri, kántortanítói, tanítói illetve tanítónői állások nyilvános pályázat útján volnának betöltendők.

E két véglet kiegyenlítése nyilvánul meg az Almáson 1845. évben tartott zsinat által alkotott választási törvényben.

A pályázathirdetés, mint akkor czélszerűtlennek mutatkozott rendszer, az újabb választási törvényben teljesen mellőzött, kimondatván, hogy: „az eddig szokásban volt csődület¹ egyáltalában megszüntetetik“.

Az üresedésbe jött állások betöltése két (2) esetben választás útján volt eszközölhető a főtanácsról a püspökre ruházott rendelési jog fentartásával; a többi esetekben a betöltés a püspök hatáskörébe utaltatott.

A törvény szöveg szerint így szólott:

Az E. K. Tanácsnak 1845-ik évi jegyzőkönyv 187-ik száma alatt a környéki gyűlések feliratai következtében összpontosított, pap rendelést illető véleménye ezen E. Főtanács cleibe elhatározás végett felterjesztetvén.

Állandó rendszerül határozottatott :

1. Az 1840-ik évben Augusztusban tartott Bölöni Egyházi Főtanács határozata nyomán eddig szokásban volt csődület egyáltalában megszüntetetik. A papok és mesterek rendelése, valamint eddig, ugy most is általában a püspökségre bizatik.

A mindjárt említendő két esetben u. m. az Egyházi Személyek halálával, vagy az illető Eklézsiák panaszlatán és kérelmén kívül a Püspök által tett elrendelések által történt állomási ürülések esetében, az Eklézsiáknak az alább megállított módon választási joga van. A mely Eklézsia pedig választási jogáról lemond, akkor azon papot tartozik elfogadni, a ki a Püspök által oda fog rendeltetni.

2. Midőn az Eklézsiákban magoknak az Eklézsiáknak kérésére történik az állomási üresség, ilyenkor az Eklézsiának választási joga nincs, hanem az állomás betöltése ily esetre ezennel általánosán a Püspökségnek adatik által.

3. A pap választás körüli eljárás jövendőre így állittatik meg, hogy minden Eklézsia, mely papot kíván magának rendeltetni, a következő négy Categoriához tartozik magát tartani:

1. Hogy a korosabb, de érdekesebb,
2. A közép idejű, de jó igyekezetű és alkalmas,
3. Magokat érdekesített Oskola Mesterek és

4 A kolozsvári Eklézsia segéd papja és fő és közép oskoláinkban három évet töltött köztanítók (a káplányok Deákoknak nézetvén oskolai helyök szerint) közül tegye választását három

¹ Csődület = a jogi műszavak között abban a korban elfogadott kifejezés volt a határidőkhöz kötött hirdetményekre nézve. Csődület = concursus = összefutás; sőt concursus calamitatum. Az 1840: XXII. t-czikk a vagonbukást szabályozó „csődület“-ről szól.

egyénre oly formán, hogy a kiket választani kíván, járjon előbb jól végére, elvállalják-e azon állomást, vagy nem, hogy ok nélküli késedelmek ne történjenek és így mindhármát a szózatok száma mellett név szerint terjessze fel a Püspöknek; azonban megtartván azt, hogy ha Deák jönne be a választásba, vagy kéretnék, annak neve ne jelöltessék ki, hanem csak általánosan kéressék Deák. Mely választott három egyének közül a Püspök egyet a kérdés alatti papi vagy mesteri állomásra kinevezend. Mely alkalommal figyelmeztetnek az Eklézsiák arra, hogy a választást úgy tegyék, hogy akár melyik fogna a Püspök ur által rendeltetni, azt elfogadni tartoznak.

4. Egy belső ember is vacantiába ne tétessék büntetésül, míg per utján annak ügye a maga rendén el nem láttatik. Mely esetek a főtiszt. Püspök ur által a képviselő vagy Főtanács eleibe terjesztessenek.

5. Mikor a belő Emberek Sz.-Györgynap után haláloznak el azon szomorító esetben özvegyeik és gyermekeik a Canon szerint ne tétessék ki a Parochiából Sz.-Mihálynapig, és fele képét kapják, miből a szolgálatra oda rendelendő Belső emberek és lovaikat élelmezzék. Ha pedig a bér bevétele után haláloznak el az egész képével maradhassanak, Sz.-Györgynapig a papi lakba, hasonlólag a papokat és lovakat élelmezvén.

6. A Papi és Mesteri jövedelemről minden pap rendeléskor tiszta felmutatás tétessék az Esperest ellenörködése alatt a Püspökséghez.

E törvény majdnem egy félszázadon át kielégítőnek mutatkozott s annak 1889. évben bekövetkezett módosítása lényegileg a lefektetett alapelvek tovább fejlesztéseként fogható föl. Ez utóbbi törvény bővebb annyiban, hogy a kapcsolatos adminisztracionalis intézkedéseket is vázlatosan felöleli és hiányos annyiban, hogy a kodificalatlan egyházi törvények daczára egyszerűen utal a „vonatkozó egyházi törvényekre“. (L. 16. §.)

Az ily hézagos törvényhozás azonban az újabb korban egyáltalán nem felelhet meg a kívánalmaknak, mert ma mindenki úgy el van foglalva a saját hivatásával, hogy csupán gyakorlat alapján — miként a régiek — alig tudja elsajátítani azokat az ismereteket, amelyek a legesekélyebb fokú hozzáértéshez is megkívántatnak.

Ezt szükségesnek tartottam fölemlíteni ez alkalommal annál inkább, mert az E. K. Tanács díeséretre és elismerésre méltó körütekintéssel egyes egyházi törvényeink átnézésére 190/909. E. K. T. számú határozatával szakbizottságokat küldött ki.

(Folyt. következik.)

DR. TÓTH GYÖRGY.

Kötelességeink teljesítése.

(Egyházi beszéd.)¹

Alapige: Máté IX. 9. „Kövess engem“.

„Kövess engem“! E szavakkal hívja el Jézus az adószedő Mátét tanítványául. Nem mondja neki: jőjj velem, hallgasd beszédemet, figyelj tanításaimra; szólni fogok Isten atyai jóságáról, az ember felebaráti kötelességeiről, a hit megtartó erejéről, a szeretet egygyéffűző hatalmáról. Egyszerűen csak ennyit mond: „kövess engem“! És ezzel mily sokat mond! Mintha csak így szólana: „Jer, látogassunk el az egyes városokba, hol fényes paloták és mosolygó arcú emberek fogadnak... Jer és lásd meg, hogyan rántom le a képmutatás sok színben játszó leplét... Vagy jőjj velem a szeliden hullámzó tenger kies partjára, hol ügyeskező halászok „kötözgetik hálóikat“... Jőjj, én megmutatom neked, hogyan kell kihalászni a veszni indult lelkeket a bűnök kavargó örvényéből, s ha még lehet, megmenteni őket az igaz élet számára. Avagy kísérelj el a gyönyörű fekvésű halmokra, dús termésű völgyekbe, hol kérgestenyérű szántóvetők jó reménységgel hintegetik földjükbe a tiszta, aranyszínű búzát. Mikor aztán a természetnek ez egyszerű, munkában kifáradt gyermekei egy kissé megpihennek, társaságukba vegyülsz magam is, s ajkaimat beszédre nyitva, hintem az igazság és szeretet magvait a fogékony szívek termőföldjébe. És mindenütt, a merre csak járunk-kelünk, figyeld meg jól az emberekkel való érintkezésedet, bánásmódot, tetteimet, életemet, s a mint én cselekszem, te is törekedjél azonképp cselekedni, szóval: „kövess engem“!

Ker. hívok! Mi mindnyájan Jézus követőinek valljuk magunkat. De hát azok vagyunk-e valóban is? Életünket, tetteinket a Jézus

¹ A dr. Bedő Albert-féle pályázaton jutalmat nyert, e kérdésre felelve: Hogyan kell teljesíteniünk — Jézus példáját követően — családunk, hazánk, vallásunk és embertársaink iránti kötelességeinket?